

Kerekes Pál

Az elektronikus könyvek kölcsönzésének problémái: szövegbérlet-, textlízing-konstrukciók megjelenése

Az e-booknak versenyképesnek kell lennie általában az összes könyves területen a nyomtatottal, tehát az évszázados hagyományokkal rendelkező könyvkölcsönzés mezején is. El is indult az e-könyvek kölcsönzése, a rendszerek kialakulását azonban sok probléma hátráltatja. Elsősorban a kiadók és a szerzők jogait érintő kérdések tisztázatlanok, legalábbis az e-könyvkészítés és -forgalmazás szereplői így látják. Hazánkban is vannak már kezdeményezések, publikációk azonban inkább csak nemzetközi fórumokon érhetők el. A könyvtári e-könyvkölcsönzés versenytársaként megjelent a szöveg-disztribúció üzleti modellje is. Ebben a konstrukcióban a kiadók, illetve a könyvforgalmazók nyújtanak ideiglenes hozzáférést a tartalomhoz.

Könyvtári e-könyvkölcsönzés

A könyvtárak természetes módon rá vannak kényszerülve az e-környezet követelte fejlődésre. Az anyagi lehetőségek néha méltatlan szűkítésének keretei között is, de igyekeznek megfelelni a digitalizáció kihívásainak. Elég csak az elektronikus katalógusokra gondolni, vagy a kölcsönzés teljes gépesítésére. Az e-könyv megjelenése is új igényeket szül. A feladat nem teljesen ismeretlen, hiszen digitális tartalmakat eddig is szolgáltatottak a könyvtárak. A teljesség igénye nélkül csak néhányat említve: *Magyar Elektronikus Könyvtár*, helytörténeti gyűjtemények digitalizált verziói, szak- és felsőoktatási könyvtárak szofisztikált e-kínálata. A beiratkozott tagok részéről azonban érthető igény, hogy a digitálisan készült és készletezett műveket, tehát a mai, tág értelemben vett kortárs szerzők alkotásait is elérhessék az interneten keresztül, könyvtári szolgáltatás keretein belül.

A fejlődési alapkészletetesen kívül a könyvtáraknak az alábbi kényszerítő feltételekkel is számolniuk kell:

- kiadói szövegdisztribúció (kölcsönzés) megjelenése;
- olvasók új konstrukciókba terelése: például egyéb fogyasztáshoz kötött e-könyvkölcsönzés és -értékesítés (távközlési, pénzügyi szolgáltatók kínálata);
- e-könyvek, e-könyvolvasók árának csökkenése;

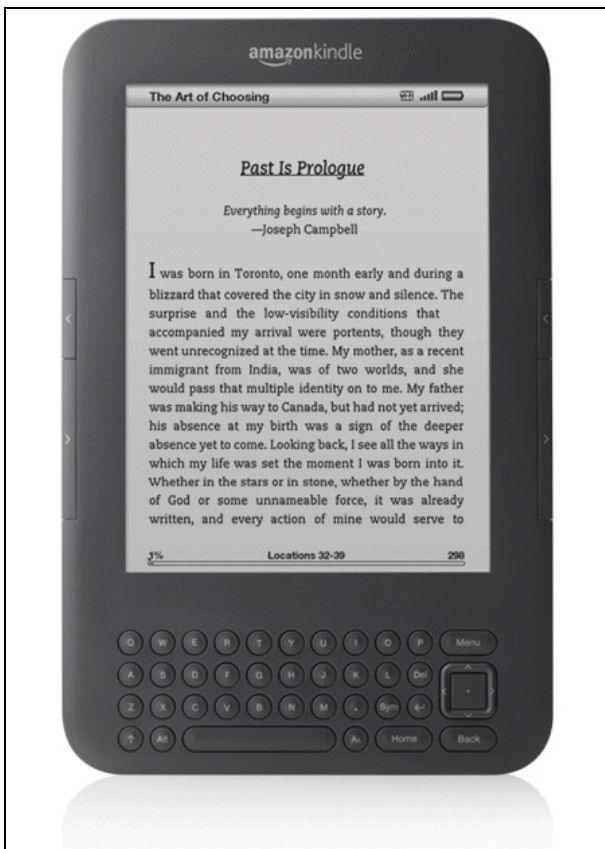
- új, tőkeerős, globális cégek megjelenése a könyvkultúra különböző ágazataiban (főleg médiavállalkozások irányából);
- könyvtári rendszeren kívüli projektek megjelenése (Google Books).

A könyvtári e-könyvkölcsönzés formái még nem szilárdultak meg. A nemzetközi – és némi hazai – gyakorlat szakkiadványokban olvasható ismertetése alapján látható, hogy alapvetően két kölcsönzési konstrukció látszik kibontakozni:

1. e-könyvolvasó kölcsönzése (eszközkölcsönzés);
2. e-tartalom kölcsönzése (dokumentumkölcsönzés: a szöveg mellett hang-, kép-, videoállomány is).

Az eszközkölcsönzés ideje nyilvánvalóan rövidre szabott, hiszen az e-readerek árának radikális csökkenésével fokozatosan funkcionalitását veszítheti ez a szolgáltatás. Egyetemi színtereken akkor lehet még értelme, ha az oktatási intézmény – néhány év múlva ez bekövetkezhet – egyszerűen megszünteti a nyomtatott jegyzeteket, és csak elektronikusan, és a DRM miatt csak ePub-ban (vagy más formátumban, pl. a Kindle-hez alkalmazott PRC-ben) teszi nyilvánossá a tananyagot. Létezik olyan konstrukció is, amelynek alapján olvasóeszközt ugyan lehet kölcsönözni, de csak helyben olvasásra, helyi használatra. Jelenleg az *Országos Széchényi Könyvtárban* van ilyen tesztüzemű gyakorlat. Külföldi beszámolókat olvashatunk más eszközök, főleg Kindle e-könyvolvasók

(1. ábra) kölcsönzéséről (a készülék el is vihető a könyvtárból) több publikációban. Szemléltetésül idézem egy USA-beli egyetem Kindle kölcsönzési tapasztalatait: „Az indulás óta eltelt idő alatt bizonyosodott, hogy az e-könyv olvasók fontos eszközök lehetnek a könyvtárakban – gyors és költséghatékony lehetőséget jelentenek a népszerű irodalom könyvtári szolgáltatásához. A szolgáltatás még tovább gyorsítható, ha a könyvtárosok előre letöltik a várhatóan érdekes műveket (pl. a sorozatok egyes részeit megjelenésük napján azonnal), így nem kell várakozniuk a felhasználóknak addig, amíg a kért könyvet a könyvtár megvásárolja. A jövőben várhatóan egyre változatosabb lesz a Kindle-re megvehető művek kínálata, és ahogy javulnak az eszköz grafikus megjelenítő képességei, egyre inkább alkalmas lesz a szakirodalom olvasására is.” [1]

1. ábra A legnagyobb darabszámban eladott e-könyv olvasó, a Kindle 3.

Jól látható a WI-FI kapcsolat ikonja, és a megszokott oldalszámozás helyett a százalékban való pozíciókijelzés. Az oldalpanelen látható nyilak a lapozás eszközei. A kijelző nem veszi igénybe a

szemet jobban, mint a nyomtatott könyv vagy újság. (Forrás: www.amazon.com)

Sokat ígérő, ugyanakkor szerzői jogi problémákkal terhelt lehetőség az e-könyv, pontosabban lehatárolva a fogalmat: az e-tartalom kölcsönzése. Ez a könyvtári szolgáltatás nem szabad felhasználású digitalizált dokumentumokat – amelyeket a világ bármely országából, minden időben, bárki letölthet – kínál olvasásra, hanem az intézmény tulajdonában lévő virtuális kópiákat (e-példányokat). A kölcsönzés a megszokott könyvtári üzemmód szerint történik: a beiratkozott olvasó a webfelületen kikölcsönzi (kosarába teszi, egyéni könyvespolcára húzza) a keresett művet, ezzel adott időre (többnyire két-három hétre) megszerzi az olvasás jogát és lehetőségét. Természetesen nem csak e-könyv olvasó eszköz jöhet ilyenkor számításba, hanem mindenféle olvasására alkalmas szerkezet (asztali gép, notebook, tablet stb.) megfelel. A könyvet nem kell lejártakor visszavinni, újra adminisztrálni, mert a mű olvashatósága (kinyithatósága) határidőre megszűnik. A lebonyolítás módjánál a következő alapesetekkel számolhatunk:

- 1. Web-alapú kölcsönzés.** A művet a könyvtári portálon keresztül lehet kikölcsönözni, ezt követően a dokumentum bármikor kinyitható, olvasható a megszabott ideig.
- 2. Hálózati alapú kölcsönzés.** A dokumentum nem kerül kikölcsönzésre, csak hozzáférést kap az olvasó. Ennek megfelelően csak aktív internet-kapcsolattal olvasható, és logikusan egy adott példányt mindig csak egy ember olvashat. Tekintettel arra, hogy maga a példány nem kerül, még időlegesen sem, az olvasó birtokába, talán megfelelőbb elnevezés erre a szolgáltatási módra a *szövegbérlés* kifejezés.
- 3. Használati alapú kölcsönzés.** A könyvtár licencet vásárol, és minden egyes kikölcsönzött példány után licencdíjat fizet. Akár az sem zárható, hogy bizonyos összeg elérése után a könyv a birtokába kerül, ez után már szabadon kölcsönözhető. Így elkerülhető a várakozás a könyvre, mivel egy példány korlátlan számban kölcsönözhető egyidejűleg. A *kölcsönzés* fogalom itt az olvasó szempontjából helytálló, a könyvtár tevékenysége tulajdonképp a *textlízing* fogalommal írható le.
- 4. Intézményhez kötött kölcsönzés.** Csak a helyszínen, tehát a könyvtárban, vagy a könyvtár által üzemeltetett letöltőközpontban juthat az olvasó a dokumentumhoz, offline tranzakció keretében (gépre való feltöltés). A törlés – a határidő lejártával – itt is lehet automatikus.

Az itt felsorolt működési módozatokhoz a könyvtári architektúrák már rendelkezésre állnak, több szállító is kínálja rendszereit. [2] A gondot a kiadók idegenkedése jelenti. A könyv létrehozói nem látják biztosítottak jogaik védelmét, tartanak attól, hogy ami bekerül egy ilyen elektronikus körforgásba, az rögtön másolhatóvá, azaz illegális használatra alkalmassá válik, megfosztva a könyv létrehozói költségeik megtérülésének lehetőségétől. Felmerült az is, hogy nem az olvasók kezén válik sokszorosíthatóvá a könyv: egyszerűen betörnek a könyvtári szerverre, és onnan lopják ki erre szakosodott profik a műveket. Ilyen támadásokra ugyanis a könyvtárak nincsenek felkészülve, a hackerek könnyen utat találhatnak az egyszerű védelem feltörésére.

Az e-bookkölcsonzés problematikáját nagyon jól szemlélteti a 2010 októberében lezajlott vita az angol könyvkiadók szövetsége és az e-tartalom könyvtári használatát sürgető szervezetek közötti. A *Publishing Association (PA)* vette magának a bátorságot (e-ügyekben ugyanis komoly az esély a konfrontációra, ez itt is beigazolódt) és kinyilvánította álláspontját az e-könyvkölcsonzés lehetőségeiről az angol közkönyvtárak 2010-es konferenciáján (2010. Leeds). Diplomátikus és szépen keretbefogott levelében az egyesület vezető tisztségviselője közzétette: az Egyesült Államokban már az összes könyveladás 6-10 százalékát teszi ki az e-tartalom, és az Egyesült Királyság területén is elérte a 3-5 százalékot. Ez már jelentős szám, de ettől függetlenül nem csupán gazdasági okok miatt szükséges a párbeszéd a könyvtárak és a kiadók között: egyszerűen el kell ismerni, hogy a könyvtárak az e-könyv világában fontos ösztönző szerepet játszanak, és az ebben a szakmában keletkezett tapasztalatokat is hasznosítani kell. A közös együttműködés szempontjából több alapkitétel van, amelyekhez ragaszkodniuk kell a kiadóknak, a könyvtárak ezekben a keretekben gondolkodhatnak:

- A könyvtárak a megvásárolt e-könyv alapján (bár a technikai lehetőségek ennél szélesebb kiaknázást tennének lehetővé) csak egy digitális példányt, egy időben csak egy embernek kölcsönözhetnek, csak egy adott határidő keretein belül.
- A könyvtár csak beiratkozott olvasójának kölcsönözheti a könyvet, nem akceptálható webalapú könyvtári tagság, más virtuális tagság sem. Sőt, az olvasónak igazolnia kell, hogy a könyvtár szolgáltatási régióján belül lakik, ha igénybe kívánja venni az e-könyvkölcsonzést.

- A szolgáltatás csak helyi letöltés formájában lehetséges, tehát a beiratkozott olvasó csak a könyvtár megfelelő termináljára csatlakozva, helyi ellenőrzés mellett töltheti le a művet a számára megfelelő eszközre (noteszgép, tablet, e-könyv-olvasó stb.).
- A kikölcsönzött könyvtári egység adott határidő után megnyithatatlanul kell hogy váljon az olvasó részére, a hozzáférés megszűnik, egyszerűen és visszavonhatatlanul. [3]

Nyilvánvaló, hogy ez az egyértelmű nyilatkozat heves indulatokat váltott ki szakmabeliek és olvasók részéről egyaránt. Még akkor is, ha a szerző hangsúlyozta: természetes, hogy nem ez az egyetlen modell a könyvhozzáférésre digitális formában, hiszen megszámlálhatatlanul sok konstrukció él már most is egymás mellett, például a tudományos publikációk területén.

A jelentős hozzászólások közül talán érdemes az *OverDrive* (az e-bookkölcsonzés informatikai hátterét biztosító platform forgalmazója) vezetőjének véleményét idézni:

1. A jelenlegi könyvtári integrációs rendszerek alkalmasak, vagy azzá tehetőek az e-bookkölcsonzésre.
2. A kölcsönzés lehetőségét a jelenlegi rendszerek helyi letöltés nélkül is (azaz távoli hozzáféréssel is) meg tudják oldani a kiadói és szerzői érdekek sérelme nélkül.
3. A könyvtári szolgáltatás helyi alapjait is biztosítani lehet.
4. A könyvtári szolgáltatás túl értékes ahhoz, hogy nyilatkozatokkal kezeljük. Sokkal célszerűbb a megegyezésre törekedni minden érdekelt fél részéről, mivel a fiatalok egyre inkább csak az elektronikus eszközökön jutnak hozzá a kulturális termékekhez, nem veszíthetjük el a digitális környezetben felcseperedő rétegeket. [4]

Érdemes felidézni ezzel kapcsolatban a könyvtári elgondolásokat is. Igaz, egyetemi könyvtárról van szó, mégis hasznos lehet leírva látni egy könyvtár elvárásait (*Lingnan University*, Hong Kong), érzékeltetve, hogy milyen különbségek vannak a felfogásokban. A könyvtár munkatársai szerint a nyomtatott kiadványokra vonatkozó szerzeményezési alapelveket az e-könyvekre vonatkozóan a következők szerint érdemes kiegészíteni:

1. Digitális unikalitás. A könyv csak elektronikusan érhető el, a vásárlás szükségszerű.
2. Elérhetőség. Olyan művek beszerzése, amelyekből folyamatosan több példányra van szükség, így a papírpéldányok tehermentesíthetők.

3. Használati komfort. A művet elérhetővé kell tenni a könyvtár teljes rendszerében, beleértve a regisztrált olvasók számára a távoli használatot is. A dokumentum kinyomtathatóságát is lehetővé kell tenni.
4. Frissítés. Az elektronikus példány tartalma aktualizálható legyen.
5. A mű autorizáltságát, azaz a szöveg szerzői hitelességét garantálni kell, tekintettel a nem szakemberek gondozta kópiák bekerülésére a könyvtári rendszerbe. (Példának a Gutenberg Projektet hozza, amelynek a tartalmát nem tekintik hitelesnek.) [5]

Mint látható, az igények és az elvárások különbözők. Ez következik abból is, hogy a digitális olvasáskultúrának már vannak bizonyos hagyományai, mint például a gyors elérhetőség, a mobilitás, egyfajta szabadosság a szöveg kezelésében. Ezek a keretek nehezen egyeztetethők össze a könyvnyomtatás összefüggésrendszeréből kibontakozó e-könyvkiadás és -forgalmazás gondolatmenetével.

Egy példa: Hogyan kölcsönöz a virtuális könyvtár?

Magyarországon nagy médianyilvánosságot kapott a szomszédos főváros, Bécs közkönyvtárának e-könyves gyakorlata. A tudósítások magáról a tényről, a kölcsönzés beindulásáról tájékoztattak. [6] Hírként kezelték a tényanyagot, ez érthető is, a nem szakemberek számára ez nem több, mint érdekesség. A könyvtár honlapja bővebb tájékoztatást ad a szolgáltatásról, több nyelven elérhető egy részletes használati feltételeket rögzítő szabályzat. [7] A paragrafusokba szedett, jogi fogalmakat körülhatároló dokumentum nagyon részletes és precíz, azt is tisztázza például, hogy a kölcsönzés megszűnése után a tartalom nem használható. (Talán el is kell felejteni a kapott információkat? Remélhetőleg erre még a túlzásokra hajlamos digitális jogvédők sem gondolnak.) A német nyelvű változat szerint az *Onleihe* (a kifejezés szellemes szójáték: az *online* és a *leihen*, vagyis *kölcsönzés* összevonásából) szolgáltatást csak az veheti igénybe, aki a könyvtár regisztrált látogatója, azaz beiratkozott olvasó. A használati segítség írott és videó változatából kiderül, hogy itt is példánykölcsönzésről van szó, tehát az igényelt dokumentumot egyszerre csak egy személy használhatja. Fontos, hogy ha hozzájutunk a kölcsönzött műhöz, az letölthető a számítógépre, így offline

olvasható. A kölcsönzés az interneten át zajlik, nem szükséges a könyvtárba személyesen bemenni. Meglepő és előremutató, hogy nemcsak szöveges anyagok adják a kínálatot, hanem audioállományok és közéleti magazinok is. A kategóriákat így állítják fel: *eBook*, *eAudio*, *ePaper*. (A nyelvi érdekesség miatt is idézem, tekintve, hogy a nemzetközi kifejezéseket használják – ez még lehet vitapont itthon is.) A kölcsönözhető egységekhez minden esetben megadják a szükséges formátumokat, általában az ePub-ot részesítik előnyben. Ennek megfelelően az e-könyvolvasókra optimalizált köteteknél kilistázzák az adott formátumot használó olvasóeszközöket. A jelenlegi állás szerint közel kilencezer egység kölcsönözhető; az indulás óta eltelt időszak alatt az állomány megháromszorozódott. Leltárba szedik az újdonságokat és a legkeresettebb alkotásokat.

Jelen írásnak nem lehet célja a vélemények teljes körű bemutatása és értékelése. Inkább azt tekintetem feladatommak, hogy felhívjam a figyelmet a probléma megjelenésére, a megoldások keresésére. További vélemények pro és kontra elérhetők az eReport oldalain. [8]

A könyvtári e-bookkölcsönzés kapcsán ismét hangsúlyozni kell: az e-könyv léte és népszerűsége már régen nem a technológián, hanem a birtoklás és az ellenőrzés, valamint a fogyasztói magatartás kérdésén múlik. Az e-könyv kölcsönözhetőségének megteremtése kiadói és könyvtári érdek, a feltételek adottak is ehhez az új művelődési konfigurációhoz. A működéshez szükséges kiegyensúlyozott módszertan (üzleti nyelven: bizniszmodell) azonban még nem teremtődött meg. Amíg ez a helyzet nem változik, csak korlátozott állományokkal számolhatunk az e-bookkölcsönzésben. Jellemző adat, hogy New York közkönyvtára (2. ábra) a beszerzésre fordítható összeg mindössze egy százalékát költi e-könyvekre, a kölcsönözhető tételek az állomány három százalékát sem érik el. A helyzet ellentmondásosságára jó példa: a kiadók a már elfogadott 9.99 dolláros e-bookár helyett a könyvtáraknak a nyomtatott kiadás áráért (ez általában háromszoros) hajlandók csak eladni az e-könyvet. [9] Miközben más kiadók azt tanácsolják, hogy éppen fordítva kellene legyen: az e-book kikölcsönzése inspirálhatja az olvasót a nyomtatott kiadvány megvásárlására, az e-könyv ilyen értelemben marketingeszköznek is tekinthető a nyomtatott könyv promóciója szempontjából.

The screenshot shows the eNYPL website interface. At the top, there's a navigation bar with 'Home', 'Classes, Programs & Exhibitions', 'Using the Library', 'Blogs, Videos & Publications', 'Locations and Hours', 'Support the Library', 'Find Books, DVDs & More', and 'Ask NYPL'. Below this is a search bar and a 'MY ACCOUNT' link. The main content area features the book 'Hatshepsut: Daughter of Amun' by Moyra Caldecott. It lists the publisher as Mushroom Publishing, the imprint as Mushroom eBooks, and the subject as Fantasy Fiction. The language is English. There are options to share the book via email, Facebook, or Twitter. The page also provides format information for both Adobe PDF and Mobipocket eBooks, including details on available copies, file size, ISBN, and release date. Digital rights information is also provided, such as copy and print limits. A description and excerpts section are visible, along with a recommendation for other books like 'Akhenaten: Son of the Sun' and 'Tools of Timekeeping'.

2. ábra Egy e-könyvkölcsönzés weblapja a New York Public Library-ből (New Yorki Közkönyvtár)

Az eszközök és a formátumok elkülönítése jól látható, és a jogi korlátozások is szemléletesek. (Forrás: *ebooks.nypl.org*)

A nyomtatott művek fizikai birtokbavétele és örökös tulajdonlása mellett a könyvtárakban folyamatosan nő a digitális források jelenléte. Az e-könyvek to-

vábbi terjedését a túlságosan is korlátozó jellegű jogi megszorítások gátolják, annak ellenére, hogy a hatályos hazai és európai szabályozások és irányelvek megállapítják a tudáshozzáférés szempontjából kedvezményezett (a szerzői jogi előírások alól részlegesen kivett) felhasználói kört:

- könyvtárak és archívumok javára hozott kivételek;
- a művek oktatási és kutatási célú terjesztését lehetővé tevő kivételek;
- a fogyatékos személyek érdekében hozott kivételek;
- a felhasználók által létrehozott tartalom esetében adott esetleges kivétel. [10]

Kiadói és vállalkozói könyvkölcsönzés

A könyvpiacra belül és kívül többen felfigyeltek arra, hogy a jelenlegi könyvtári szervezetek nehezen küzdenek meg a digitális kiadványok keltette igények kielégítésével. Felvetődött a kérdés, hogy az e-könyvek egyáltalán bekerüljenek-e a könyvtári hálózatba, tekintettel arra, hogy ezek az intézmények alapvetően a nyomtatott könyvek kölcsönzésére alakultak ki; szervezeti mechanizmusuk a papírdokumentumra, logisztikájuk az olvasók fizikai jelenlétére specializálódott.

A vélt vagy valós e-bookkölcsönzési bizonytalanságok üzleti kihasználására több irányból is látható komoly kísérletezés. Az e-könyv virtuális termék, kölcsönzése – ez természetesen csak némi megszorításokkal igaz – nem igényel intézményszerű apparátust, raktározást, feldolgozást, szállítást. A viszonylag alacsonyra kalkulálható beruházási költség vonzza a befektetőket.

Várható tehát a kiadói könyvkölcsönzés beindulása. Ezt a konstrukciót a kiadók azért fontolgatják, mert így a mű nem kerül ki a megfelelően védett rendszerükből, és mégis ki tudnak elégíteni egy valós igényt: a kölcsönözhetőséget, a teljes jogú vásárlás magasabb költségeivel szemben. A kölcsönzött könyveket olyan beépített jelekkel láthatják el, amelyek illegális használat esetén is felismerhetők, a mű megtett útja követhető, a felhasználók azonosíthatók.

Megjelenhet a vállalkozói könyvkölcsönzés is. A megfelelő terminológia itt a *szövegdisztribúció* lehet. Bizonyos, hogy a ma is működő e-könyv-áruházak alkalmassá tehetők ilyen könyvértékesítési konstrukcióra is. A könyvkölcsönzés mint üzlet, nem új, a könyv tömegesedésének hőskorában Magyarországon is léteztek ilyen böngésző zugolyok, akkori elnevezéssel olvasókabinetek. Azóta feledésbe merültek és új formák jöttek, de lehet, hogy az e-könyv visszahozza ezt a könyves ágazatot is. Az első pesti olvasókabinet létrehozója, *Mossótzai Instítóris Gábor*, miként magát nevezi,

„minden igaz hazafinak kész köteleességű szolgája” 1793-ban így határozta meg az árakat: *„A mi a könyveknek naponként való költsönös kiadását illeti, annyiban határoztam meg az árát, mint a német Olvasó-Kabinétnek birtokosa az övéinek; tudniillik minden darab könyvnek egy egész napra való olvasásáért egy krajtzárt; avagy a kinek úgy tetszene, egy hónapra 30 kr. praenumerálhat.”* [11] A konstrukció bevált, az országban több helyütt is nyíltak olvasókabinetek. [12] De a politika közbeszólt, néhány évnyi működés után megvonták a vállalkozók engedélyét. Az e-könyvkölcsönzés ideája ma is működőképes lehet, akár üzleti alapon is. A kérdés csak az, alkalmasak lesznek-e hozzá a társadalmi-gazdasági feltételek? A fizetőképes olvasórétegekre marketing ösztűz fog irányulni az e-book térnyerésével párhuzamosan, mint ezt megszokhattuk új digitális termékek piaci megjelenésekor. Ennek kapcsán talán önálló ajánlatként, vagy egyéb piaci csomagok részeként jelenhet meg a fizetős kölcsönzés. Jelenleg Budapesten is folynak kísérletek könyvbérlési konstrukciókkal. [13]

A nagy olvasóeszköz-forgalmazók is foglalkoznak tartalomkölcsönzéssel. A legismertebb változat (ezt a Kindle és a Nook készülékhez is kínálják) az egyszerű könyvkölcsönzés. [14] A megvásárolt könyv egy – szintén abba a hálózatba regisztrált – személynek átengedhető. Ez az idő két hét, ezalatt természetesen az eredeti vásárló nem fér hozzá a könyvhöz, és ezt csak egyszer teheti meg egy könyvvel (jelenleg). A forgalmazó ugyanakkor hangsúlyozza, hogy ez a lehetőség nem minden megvásárolt könyvre érvényes, függően a kiadói szerződéstől. Tehát látható a kölcsönzés szándéka, és meg is valósul, de nagyon erős korlátozókkal. Igazából a kölcsönzést nem a forgalmazó végzi, csak engedi, elviseli: de ehhez a tevékenységéhez is jelentős infrastruktúrát kell megteremtene. Ilyen értelemben nem is kölcsönzésről beszélhetünk, hanem kiadói és kereskedői kölcsönzési segítségről. Ugyan magánszemélyek között jön létre a könyvcseré, mégis a professzionális kölcsönzés körét érinti ez a tevékenység, hiszen az eredeti jogtulajdonos közreműködése nélkül nem jöhetne létre az ügylet.

A másik konstrukció sokkal meglepőbb (ezt a Nook-hoz nyújtják). Felkínálják a tulajdonosoknak azt a lehetőséget (Read in Store opció), hogy a Barnes and Noble könyvesboltjaiban a teljes e-könyvkínálatból olvashatnak a helyi hálózat igénybevételével, a saját Nook e-olvasójukon – de csak naponta egy órát. Ennek a marketingfogás-

nak a távlataiba belegondolni sem érdemes. (A legrosszabb változat talán az, hogy lerövidülnek a művek a megadott időkeretre.) A valóság persze úgy fest, hogy a cég piackutatásai szerint megéri bepillantást engedni a kurrens áruba is, mert ez elősegíti a nyomtatott vagy az e-verzió későbbi megvásárlását.

A digitális könyvvilág e-tartalomkölcsonzési szegmense még sok újdonságot hozhat. Eleve megkérdőjeleződik a kölcsönzés szükségszerűsége, hiszen a nem szerzői jogvédelem alatt álló művek már virtuális könyvtárak, illetve könyvátvitellel foglalkozó vállalkozások kínálatában ingyenesen letölthetők, gazdag formátumválasztékban hozzáférhetők. A nagy e-könyv-olvasó forgalmazók szintén folyamatosan bővítik a szabad tartalmakat. Formálódnak olyan konstrukciók, amelyek a médiafogyasztási szokásokban már elfogadottnak számítanak: például reklámért cserébe kurrens tartalmakat mellékelnek. A nem is olyan távoli jövőben megtörténhet: sikerül az e-könyvek árát olyan szintre redukálni, hogy kölcsönzés helyett bármit érdemesebb lesz megvenni, ami iránt érdeklődik az olvasó. Ezt a folyamatot segíti, hogy egyre több e-könyvnél a vevő egyre nagyobb betekintést nyerhet a kívánt alkotásba a vásárlás előtt.

Hivatkozások

- [1] CLARK, Dennis T.: Kindle e-könyv-olvasók kölcsönzése a Texas A&M University könyvtárában (Ref.: Drótos László). = TMT, 57. köt. 5. sz. 2010. p. 226–227.
- [2] www.overdrive.com és www.ebrary.com. Mindkét weblap közöl kutatásokat, tanulmányokat, adat sorokat is.
- [3] PAGE, Benedict: PA sets out restrictions on library e-book lending. = The Bookseller.com. 2010. okt. 10. Elérhetőség: <http://www.thebookseller.com/news/pa-sets-out-restrictions-library-e-book-lending.html>
- [4] POTASH, Stive: A statement on the Publishers Association's position of eBook lending. = OverDrive Digital Distribution Blog, 2010. okt. 22. Elérhetőség: <http://overdriveblogs.com/distribution/2010/10/22/a-statement-on-the-publishers-associations-position-on-ebook-lending/>
- [5] NESTA, Frederick – TAM, Owen – TANG, Bill: It takes more than changing the letter from P to E: A Hong Kong Library's perspective in adopting E-books. = IFLA konferencia, Milánó, 2009. Elérhetőség: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/212-nesta-en.pdf>

- [6] Nagy siker a virtuális könyvtár Bécsben. = ComPress közlemény. 2010. okt. 19. Elérhetőség: http://infovilag.hu/hir-19028-nagy_siker_virtualis_konyvtar_becsben.html
- [7] OYO hivatkozásai Facebook: http://www.onleihe.de/opencms/opencms/divibib-customer/xa_at_9/wien/de/AllgemeineBenutzungsbedingungen.pdf
- [8] eReport <http://activitypress.com>
- [9] RICH, Motoko: Libraries and Readers Wade Into Digital Lending. = The New York Times, 2009. okt. 14. Elérhetőség: http://www.nytimes.com/2009/10/15/books/15libraries.html?_r=1
- [10] AMBERG Eszter: Szerzői jog a digitális könyvtárban. = TMT, 57. köt. 6. sz. 2010. p. 250–258.
- [11] LÉCES Károly: Az első pesti olvasó-kabinet megalakulása és könyvállománya. = Magyar könyvszemle, 1959. 4. sz. p. 345–356.
- [12] V. ECSEDY Judit: A könyvnyomtatás Magyarországon a kézsajtó korában 1473–1800. Budapest, Balassi Kiadó, 1999. p. 326–327.
- [13] www.konyvkolcsonzo.hu
- [14] Nook: Exclusive LendMe Technology; Kindle: Kindle Book Lending

Irodalom

- CARRIÈRE, Jean-Claude – ECO, Umberto: Ne remélje, hogy megszabadul a könyvektől. Budapest, Európa Kiadó, 2010. 291 p. ISBN 978 963 07 8916 5
- COHN, Cindy – McSHERRY, Corynne: Digital Books and Your Rights: A Checklist for Readers. = Electronic Frontier Foundation. 2010. február. Elérhetőség: <http://www.eff.org/files/eff-digital-books.pdf>
- DRÓTOS László: Honnan jönnek az e-könyvek? = OSZK MEK honlap. <http://mek.oszk.hu/html/irattar/eloadas/2010/e-book-library.ppt>
- EPSTEIN, Jason: Publishing: The Revolutionary Future. = The New York Review of Books. 2010. márc. 11. Elérhetőség: <http://www.nybooks.com/articles/archives/2010/mar/11/publishing-the-revolutionary-future/?page=2>
- GOLDEN Dániel: Az elektronikus olvasás mintázatai. = Információs társadalom. 9. köt. 3. sz. 2009. p. 85–93. Elérhetőség: http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2009_3/2009_3_golden.pdf
- KEREKES Pál: A könyvtár és digitális gyűjtemények az elektronikus közszolgáltatások rendszerében: felvetések, vitapontok, programelvek. = Információs társadalom, 9. köt. 3. sz. 2009. p. 67–84. Elérhetőség: http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2009_3/2009_3_kerekas.pdf
- KEREKES Pál: Az elektronikus könyv – e-book, e-könyv, e-könyv-olvasó, e-könyv-kereskedelem. Budapest, Ad Librum, 2010. 133 p. ISBN 978 615 5014 58 1

Kerekes P.: Az elektronikus könyvek kölcsönzésének ...

KEREKES Pál: Az elektronikus könyv. Mit kell tudni az e-könyvről, e-könyv-olvasóról? Az e-book a digitális kultúrában. Budapest, Kossuth Kiadó, [digitális kiadás] 2010. 130 p. ISBN 978 963 09 6604 7

KOLTAY Tibor: E-könyvek: technológia és birtoklás. = Médiakutató, 11. köt. 3. sz. 2010. p. 49–53.

LEBERT, Marie: A Short History of eBooks. NEF, University of Toronto, 2009. 87 p. Elérhetőség: <http://www.etudes-francaises.net/dossiers/ebookEN.pdf>

LUKÁCS Attila: Slow but Growing – the Hungarian eBook Market. [Digitális kiadás.] Budapest, Adamo Books, 2011. 16 p. Forgalmazó: Kindle Edition.

No Shelf Required: E-books in Libraries. szerk. Sue Polanka. American Library Association, Chicago, 2010. 200 p.

PASTORE, Michael: 50 Benefits of Ebooks. A Thinking Person's Guide to the Digital Reading Revolution. Dayville, Conn., Zorba Press, 2009. 179 p. ISBN 978 0 927379 17 5

PERRONE, Agnese: Elektronikus könyvek szerzeményezése Olaszországban. (Ref.: Dancs Szabolcs) = TMT, 57. köt. 9. sz. 2010. p. 394–396.

TURI László: Az e-könyvről. Csapongó gondolatok és hasznos tudnivalók az e-könyvről olvasónak, szerzőnek, kiadónak...minden érintettnek. [Digitális kiadás.] Budapest, Ideatéma, 2010. 14 p. ISBN 978 963 06 9960 0

Beérkezett: 2011. III. 7-én.

Kerekes Pál

Informatikus könyvtáros,
informatikai lapok szakírója.
E-mail: kerekes.pal@t-online.hu

HUNGARNET-díj 2011

A *Networkshop konferencia* nyitó ülésén (2011. április 27.) ötödik alkalommal nyújtották át a *Hungarnet-díjat*, amelyet a *HUNGARNET Egyesület* a hálózat műszaki fejlesztésében vagy a tartalomszolgáltatásban az elmúlt 20 évben kiemelkedő teljesítményt nyújtó szakemberek érdemeinek elismerésére alapított.

Idén, a hálózatra épülő tartalomszolgáltatás területén végzett több mint két évtizedes kiváló munkájáért, a MEK egyik alapítója, és – ahogy a díjat átadó *Zombory László*, a *Hungarnet Egyesület* elnöke fogalmazott, az „internet nagy öregje”: *Drótos László*, az OSZK munkatársa kapta.

A TMT nevében gratulálok, további sikereket kívánva,

Szántó Péter